

УДК 72.01: 159.9

FEATURES OF THE ARCHITECTURAL ENVIRONMENT INFLUENCE ON THE PSYCHO-EMOTIONAL STATE OF A PERSON**ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ АРХІТЕКТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА НА ПСИХОЕМОЦІЙНИЙ СТАН ЛЮДИНИ****Shataliuk Yu. V. / Шаталюк Ю. В.***PhD in Architecture, as. prof. / канд. архітектури, доц.*ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8281-0415>*Kharkiv School of Architecture, Ukraine**Приватний заклад «Інститут «Харківська школа архітектури»
вул. Кубійовича, 35А, Львів, Львівська область, 79011, Україна***Demydiuk O. B. / Демидюк О. Б.***PhD in psychological sciences, as. prof. / канд. психол. наук, доц.*ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5787-5156>*O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv,
17, Marshal Bazhanov Street, Kharkiv, 61002, Ukraine**Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова, вул.
Маршала Бажанова, 17, м. Харків, 61002, Україна***Shataliuk D. A. / Шаталюк Д. А.***PhD candidate / аспірант*ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-6798-2262>*O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv,**Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова, вул.
Маршала Бажанова, 17, м. Харків, 61002, Україна*

Анотація. У статті актуалізовано питання міждисциплінарного підходу до формування та сприйняття архітектурного простору. Особлива увага приділяється впливу архітектури на щастя і добробут окремої людини та на суспільство, в цілому. Зазначено, що архітектурне середовище може впливати на психологічне благополуччя, психіку та поведінку людини. Розглянуто також поняття прив'язаності та любові до середовища, з яким себе ідентифікує людина.

Ключові слова: міждисциплінарний підхід, психологія сприйняття, архітектурне середовище, міський простір.

Abstract. The article updates issues of an interdisciplinary approach to the formation and perception of architectural space. Special attention is paid to the influence of architecture on the happiness and well-being of an individual and on society as a whole. It is noted that the architectural environment can influence the psychological well-being, psyche and behavior of a person. The concept of attachment and love to the environment with which a person identifies himself is also considered.

Key words: interdisciplinary approach, psychology of perception, architectural environment, urban space.

Вступ.

З кожним роком усе більшої популярності набувають дослідження взаємодії людини з архітектурним середовищем. Ці дослідження є міждисциплінарними, оскільки викликають зацікавлення науковців різних сфер: проблемами архітектурного довкілля займаються психологи, архітектори, дизайнери, соціологи, філософи тощо [1; 2]. Висока зацікавленість цією тематикою викликана важливістю визначення впливу архітектурного середовища на психоемоційний та фізичний стан людини [3], яка завжди

перебуває в безпосередньому контакті з цим середовищем. До прикладу, у позитивній психології серед ряду чинників, кореляція яких з щастям доведена, є якість житла.

Основна частина. Питання впливу середовища на психоемоційний стан людини займалися К. Еллард, А. Боттон, Ч. Монтгомері, Я. Гейл, С. Грабовська, А. Липецька та інші.

А. Боттон пише про архітектуру як про живе середовище, що не тільки визначає поточний настрій мешканця чи гостя, не тільки віддзеркалює й викриває його риси, прагнення, звички, а й певною мірою визначає майбутнє. Адже те, як ми відчуваємося у своїй спальні чи бібліотеці, впливає на наше ставлення до світу, бачення власного майбутнього й готовність боротися за нього, на наше відчуття щастя, в цілому. Дослідження А. Боттона не про архітектуру як таку, а про сенси. Він розкриває сенс архітектури поза професією, підкреслює зв'язок архітектури з життям, його сенсами [4].

Під час розробки проекту архітектор має замислюватись, а як відчуватиме себе людина у цьому просторі, як зробити так, щоб вона відчувала себе там щасливою. Цьому аспекту присвячено дослідження журналіста Ч. Монтгомері. У книзі «Щасливе місто: як міський дизайн змінює наше життя» [5] він зазначає, що щастя може ховатися на фасадах міських будівель і галявинах парків. Ч. Монтгомері кілька років досліджував кращий досвід містопланування з усього світу. Автор виділяє декілька тез: відстань має значення; потреба у незнайомцях; вулиця, що змінює емоції.

Відстань має значення. Сьогодні для сучасних мегаполісів характерні широкі житлові передмістя, а особливо це розвинено у США. Американська мрія власного будинку з газоном у передмісті для Монтгомері символізує найбільшу сучасну проблему планування простору. Дослідник зазначає, що життя у передмісті згубно впливає на добробут жителів: довгі години доїзду до роботи, віддаленість від живого центру міста, витрати на паливо та стояння в заторах не приносили щастя навіть власникам найбільших будинків. Що довше жителі передмість дістаються до роботи, то менше шансу в них є познайомитися з сусідами чи провести час з рідними. Більше того, життя далеко від міста негативно впливає в першу чергу на дітей. Дослідження психолога з університету Коламбії виявило, що навіть у найбагатших передмістях підлітки більш схильні до тривоги, депресії та злочинності, незважаючи на рівень достатку своїх батьків. Саме відсутність швидкого доступу до кінотеатрів, кафе та розважальних центрів зробила їх нещасливими заручниками передмість. Як відповіла Монтгомері юна жителька околиці: «Знаєте, що зробило б мене щасливою? Невеликий магазин чи хоча б щось схоже, прямо тут, на розі вулиці». Адже до найближчого супермаркету вона змогла би дістатися лише з батьками на авто, аж коли ті повернуться з роботи.

Потреба у незнайомцях. Дослідник зазначає, що у сучасному місті ізолювати себе від сусідів та незнайомців легко, як ніколи, та найбільше із задоволень полягає у спілкуванні та роботі з незнайомими людьми. Як би ми не цінували приватність та самотність, міцні та позитивні стосунки з іншими людьми – основа щастя.

Ідея публічного простору у великих містах не завжди була актуальною. На своєму досвіді це підтверджує данський архітектор Я. Гейл, якому в 70-х роках доручили перебудову центру Копенгагена. Шукати натхнення для майбутнього дизайну данської столиці Гейл розпочав у Італії, вони з дружиною подорожували середньовічними містами і спостерігали, як італійці поводять себе на площах та вулицях. Що найбільше вразило подружжя, це властивість відкритого простору сповільнювати вуличний потік, затримувати людей на одному місці, зближувати їх. Проте здавалось, що навіть сама ідея відкритого простору ніколи не змогла би прижитись на данському ґрунті. «Що ж, питається, робили б серйозні та практичні скандинави з усім тим простором між будівлями? Люди казали: «Ми – данці, а не італійці, ми не збираємося сидіти у вуличному кафе і пити капучино посеред лютої зими». Однак Копенгаген справді докорінно змінився». Першою на черзі перетворення стала центральна вулиця Копенгагену Строгет. Її зробили доступною лише для перехожих та велосипедистів. Раптова зміна вигляду вулиці та її функцій досить швидко вплинула на поведінку та звички самих копенгагенців. Вони почали частіше збиратися на Строгет, призначати там зустрічі, відпочивати на лавках. Як помітив Ян Гейл [6], данцям найбільше подобалось сидіти чи стояти обличчям до скупчення людей. Ідею про данську непридатність до суспільного життя моментально замінила теорія необхідності контакту з незнайомими людьми, а площі та пішохідні вулиці стали відігравати роль соціального магніту.

Вулиця, що змінює емоції. Дослідження Ч. Монтгомері показало, що жителі Нью-Йорка не лише швидше оминають вулиці з одноманітними фасадами – вони також відчувають себе більш пригніченими, проходячи повз такі будівлі. Найбільше подібний вплив на людські емоції мають саме глянцево-скляні офісні будівлі без дверей та проходів. Городяни ж, які прогулюються живою вулицею, навпаки почувають себе більш задоволеними і щасливими, навіть якщо ця вулиця більш брудна, гамірна і не сяє індустріальною чистотою.

К. Еллард проводить психогеографічні дослідження у різних частинах світу, спираючись на результати експериментів, статистичні дані, власні спостереження, пропонує способи роботи з середовищем для його вдосконалення в контексті психоемоційного впливу на людину на рівні житла та міста. Дослідник також зазначає, що найбільше впливають на емоції людей фасади будівель. Складні і цікаві — підвищують позитивний настрій, а от одноманітні фасади, навпаки, впливають на психіку дуже негативно. Коли він провів групу людей вздовж фасаду із затемненого скла, що належав супермаркету Whole Foods в нижньому Мангеттені, емоційний стан учасників експерименту різко погіршився. Про це свідчили показники спеціальних браслетів на їхніх зап'ястях, які вимірюють електропровідність шкіри і таким чином досить чітко сигналізують про стан фізіологічного збудження. Настрій помітно покращився, коли група вийшла на вулицю з ресторанами і крамницями. А екскурсанти повідомили, що почуваються набагато веселішими і більш зацікавленими [7]. Також К. Еллард аналізує простори в залежності від

почуттів, які вони викликають та створює певну класифікацію: місця нудьги, тривоги, кохання, пристрасті, благовіння.

Не менший вплив на жителів міста має зелена зона навколо їх житла, оскільки є людська потреба у зв'язку з природою. Так у більш зелених районах Чикаго рівень злочинності був у рази меншим, а ніж у районах, де в ландшафті переважають цемент і камінь. Якщо з вікна чиказця видно переважно бетон та асфальт, він відчуває більш сильну психологічну втому, він злиться, нервується і навіть кричить на своїх дітей. Віддаленість від природи не тільки погано впливає на людей, вона є до того ж ще й небезпечною, перш за все, це змушує людей почуватися більш агресивними.

Більш ефективна взаємодія містобудівників, дизайнерів, психологів і нейробіологів дозволить не повторювати помилок у міському плануванні, яких припускалися в минулому. Одним з прикладів таких архітектурних похибок є житловий комплекс «Пруїтт-Айгоу», побудований в 1950-тих роках в Сент-Луїсі штату Міссурі. Проект, який складався з 33 однакових будинків, розробив М. Ямасакі. Район швидко набув сумної слави як місце концентрації злочинів і соціальних проблем. Критики проекту стверджували, що широкий відкритий простір між бетонними висотками створював атмосферу анонімності та ізоляції, в якій почала швидко зростати злочинність. Зрештою 1972 року житловий комплекс знесли. Сьогодні завдяки дослідженням психологів ми маємо набагато краще уявлення про те, яким має бути сприятливе міське середовище. Під час таких досліджень вчені за допомогою різноманітних портативних пристроїв вимірюють фізіологічну реакцію людей, коли вони перебувають у певному місці.

«Ми створюємо будівлі, а потім наші будівлі створюють нас самих», - казав Вінстон Черчилль 1943 року, обмірковуючи план реставрації Палати громад, зруйнованої німецькими бомбами. Питання взаємозв'язку архітектури і щастя людини особливо актуалізувалися під час війни. Багато людей втратили свій дім або були вимушені тимчасово покинути рідне місто. Давньогрецький філософ-стоїк Епіктет, за переказами, якось запитав свого вбитого горем друга, будинок якого згорів дотла: «Якщо ти справді розумієш, що править Всесвітом, як ти можеш тужити за уламками каміння?». Але для багатьох дім — це не лише про матеріальне, а про певні емоції, відчуття щастя, які пов'язані з ним. Це підтверджує афективний підхід до аналізу архітектурного середовища, який виокремлює поняття «прив'язаність до місця», «ідентичність з місцем», «проживання місця» та інші. Тому місце може розглядатися і як країна загалом, і як місто, як район міста, вулиця, будинок, помешкання, і як певне архітектурне середовище. Згідно з дослідженнями Р. Стедмана, прив'язаність до місця — це один із вимірів ставлення людини до певного місця та позитивний емоційний зв'язок, який виникає між людиною та цим місцем [8]. Більшість досліджень цього напрямку присвячена аналізу особливостей ставлення людини до довкілля, в якому вона мешкає, та виявлення властивостей різних об'єктів, які безпосередньо впливають на психологічне благополуччя людини, а значить, і на відчуття щастя. Деякі наші колеги під час евакуації з Харкова брали з собою речі, які асоціюються у них з рідною оселею

і затишком, відтворюючи частини знайомого і затишного середовища у тимчасовому житлі, вони відчували спокій і щастя. У данців, однієї з найщасливіших націй у світі [9], сильно розвинене відчуття естетики, дизайну, а поняття “хюгге” пов’язане зі створенням в оселі певної атмосфери тепла і затишку, це реалізується за допомогою освітлення, кольору, матеріалів, певного розташування меблів, що спонукають до спілкування.

Більшість дослідників у своїх роботах розглядають базові характеристики середовища: певні розміри, масштаб, структуру та композицію, ритм фасадів, колір, матеріал, та у розрізі сьогодення з’являється ще один аспект – це сучасні технології, які насичують наші будівлі та міста. Використання медіа-екранів [10], камер відеоспостереження, інструментів віртуальної реальності формує нове смарт-середовище сучасних міст, що також чинить вагомий вплив на відчуття людини. Безумовно, варто відзначити позитивний вплив таких технологій на безпекову ситуацію та рівень злочинності, та разом з тим постає інше питання – зокрема приватності, захисту персональних даних чи перевантаження середовища комунікаційними повідомленнями. Це відкриває нові горизонти подальшого дослідження щодо впровадження технологій у архітектурне середовища та їх впливу на психоемоційний стан людини.

Висновки.

Людина у процесі життя певним чином сприймає архітектурне середовище та формує емоційне ставлення до простору. Також простір може задовольняти потреби в безпеці, надійності, причетності, самореалізації, він може сприяти або перешкоджати певним видам діяльності, створювати можливості комунікації з іншими людьми. Архітектура може задавати певні моделі поведінки, впливати на формування людини як особистості, а значить і робити свій внесок у реалізацію таких вищих моральних потреб людини як щастя і сенс життя. Важливим аспектом у дослідженні сприйняття архітектурного середовища є залучення міждисциплінарних команд.

Література:

1. Demydiuk O. B., Averbakh M. Ya. (2023). Psychological aspects of architectural space perception. International scientific publication “*Promising scientific researches of Eurasian scholars ‘2023’*”. Seattle, Washington, USA : Sworld-US Conference proceedings, 16—21. <https://doi.org/10.30888/2709-2267.2023-20-01-004>
2. Shataliuk Yu. V., Shataliuk D. A. (2023). Interdisciplinary approach to the design of events architecture on the example of a mobile exhibition pavilion. International scientific publication “*Technique and technology of the future '2023’*”. Karlsruhe, Germany : Sworld-GE Conference proceedings.
3. Cutini V., Averbakh M., Demydiuk O. (2023). Urban space at the time of the war. Configuration and visual image of Kharkiv (Ukraine). *TeMA - Journal of Land Use, Mobility and Environment*, 16 (1), 7—26. <https://doi.org/10.6093/1970-9870/9912>
4. Боттон А. (2021). *Архитектура счастья*. Київ : ArtHuss. 280 с.
5. Montgomery Ch. (2013). *Happy City: Transforming Our Lives Through*

Urban Design. United States : Farrar, Straus and Giroux. 370 p.

6. Gehl J. (2010). *Cities for people*. Island Press. 288 p.

7. Ellard C. (2015). *Places of the Heart : The Psychogeography of Everyday Life*, Bellevue Literary Press, New York. 256 p.

8. Грабовська С. Л., Липецька А. С. (2020). Взаємодія людини з архітектурним середовищем: теоретичний ракурс. *Habitus*. Випуск 13. Т. 1. С. 117—122. <https://doi.org/10.32843/2663-5208.2020.13-1.18>

9. Ісаченко І. (2019). Індекс щастя. Як зрозуміти, виміряти та збільшити щастя в містах. *Pragmatika*. № 10. <https://pragmatika.media/indeks-shhastja-jak-zrozumiti-vimirjati-ta-zbilshiti-shhastja-v-mistah/>

10. Шаталюк Ю. В. (2017). Сучасна практика проектування адаптивних архітектурних об'єктів : аналіз прикладів та особливості. Збірник наукових праць «Науковий вісник будівництва». Том 88, №2. С. 69—73.

© Шаталюк Ю. В., Демидюк О. Б., Шаталюк Д. А.